

korzystanie z publikacji. Być może dla niektórych pewnym utrudnieniem będzie mały rozmiar czcionki – ale ostatecznie nie jest to mszał i każdy krótkowidz weźmie książkę do ręki, by przybliżyć sobie tekst.

Gratulując ks. prof. Koneckiemu udanej publikacji, należy życzyć szybkiego opracowania kolejnych tomów z formularzami na niedziele i dni świąteczne, wspomnienia Świętych i różne msze okolicznościowe. Dobrze, jeśli kolejne tomy ukażą się w takim samym formacie, ale w innym kolorze, co ułatwi sięganie po właściwy tekst.

Ks. Mateusz Matuszewski

Katarzyna Małgorzata Więcek FMA, *Wkład polskich kanonistów do nauki prawa kanonizacyjnego*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2008, ss. 184.

W ostatnich dziesięcioleciach – głównie za sprawą papieża Jana Pawła II – wzrosło w Kościele zainteresowanie świętymi, i to zarówno na terenie religii, jak i kultury, co zauważa obecny papież Benedykt XVI, wskazując także na rolę i znaczenie kultu świętych w życiu Ludu Bożego (zob. przemówienie do postulatorów współpracujących z Kongregacją Spraw Kanonizacyjnych z dnia 17 grudnia 2007 r.). Jan Paweł II, jak podał sekretarz Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych arcybiskup E. Nowak, podczas swego pontyfikatu ogłosił 482 świętych i 1345 błogosławionych (w sumie więc zostało beatyfikowanych i kanonizowanych 1827 osób, wśród nich kanonizowanych zostało 9 jego rodaków, a 155 wyniósł do chwały ołtarzy jako błogosławionych). W ten sposób wydobył na światło dzienne owoce Bożej łaski, obecnej i działającej w sercach sprawiedliwych, którzy stali się bohaterami chrześcijańskiej świętości (zob. s. 74). Liczby te wskazują, iż Jan Paweł II beatyfikował i kanonizował największą liczbę męczenników i wyznawców w dziejach Kościoła, jak też zwracają uwagę i skłaniają do różnorodnych refleksji, a przede wszystkim są świadectwem przekonania Jana Pawła II, że te akty jego Magisterium mają żywotne znaczenie dla dzisiejszego Kościoła i świata. Wskazując wielkie znaczenie i rolę świętych oraz ich kultu w życiu i działalności Kościoła konstytucją apostolską *Divinus perfectionis Magister* z 1983 r., uporządkował, uprościł i uczynił zgodnymi z wymogami teologii, prawa i krytyki historycznej przepisy beatyfikacyjne i kanonizacyjne, aby, głosząc i wielbiąc świętość swoich synów i córek, Kościół oddawał najwyższą cześć Bogu samemu (nr 37). Jednocześnie w liście apostolskim *Tertio millennio adveniente* wydanym 10 listopada 1994 r. z okazji zbliżającego się wielkiego jubileuszu chrześcijaństwa pisał: „Największym hołdem dla Chrystusa ze strony wszystkich Kościołów na progu trzeciego tysiąclecia będzie ukazanie

przemożnej obecności Odkupiciela w owocach wiary, nadziei i miłości złożonych przez ludzi tylu języków i ras, którzy poszli za Chrystusem różnymi drogami chrześcijańskiego powołania” (nr 18).

Powyższe słowa zachęcają Kościoły lokalne, aby podejmowały inicjatywy prowadzące do pokazania ludzkości świadków Chrystusa i wzorców świętości. Efektem tych przedsięwzięć są podejmowane z dużą mocą i siłą procesy beatyfikacyjne i kanonizacyjne, podczas których dużą rolę odgrywają postulatorzy, promotor sprawiedliwości, notariusze, biegli z zakresu historii i teologii oraz wiele innych osób wchodzących w skład trybunałów diecezjalnych. Prowadzone procesy beatyfikacyjne i kanonizacyjne wymagają również upowszechnienia znajomości norm procesu kanonizacyjnego, ich interpretacji i stosowania w życiu. Tę funkcję spełniają znawcy procedury kanonizacyjnej. To oni komentują obowiązujące prawo, oceniają i wskazują na różnego rodzaju trudności procesowe, a także wysuwają propozycje rozwiązań prawnych i faktycznych. Ponieważ prawo kanonizacyjne wciąż podlega ewolucji, konieczne jest nie tylko tworzenie coraz skuteczniejszych norm prawnych, ale również ich dokładne i rzetelne stosowanie w praktyce oraz upowszechnianie poprzez różnego rodzaju publikacje naukowe i popularnonaukowe. Udział polskich kanonistów w opracowywaniu kodyfikacji prawa kanonizacyjnego, mimo że nie jest zbyt obszerny w porównaniu z literaturą światową w tym przedmiocie, jest na tyle znaczący i ważny, że doskonale informuje o poszczególnych etapach rozwoju ustawodawstwa kanonizacyjnego oraz przybliża jego elementy.

Prezentowana publikacja siostry Katarzyny Małgorzaty Więcek ze zgromadzenia Córek Maryi Wspomożycielki-salezjanki omawia i ukazuje wkład polskich kanonistów do nauki prawa kanonizacyjnego, jego zakres, znaczenie, a także trudności, jakie istniały w prowadzeniu różnego rodzaju spraw beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych. Na jej wartość i znaczenie wskazuje fakt, iż stanowi pierwsze w literaturze polskiej, całościowe naukowe opracowanie tego zagadnienia, przeprowadzone dzięki badaniom w Katedrze Prawa Kanonizacyjnego na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie, której kierownikiem jest znany i ceniony kanonista polski ks. prof. Henryk Misztal. Po raz pierwszy w polskiej literaturze – jak zaznacza ks. prof. Misztal we *Wprowadzeniu* do publikacji – znajdujemy zebrany w jednym miejscu nie tylko wykaz beatyfikacji i kanonizacji Polek i Polaków aż do ostatnich czasów, ale jednocześnie w miarę wszystkie publikacje w tym przedmiocie, tj. podręczniki, opracowania monograficzne, artykuły, rozprawy oraz różnego rodzaju przyczynki (s. 12). Tym samym należy zauważyć, że publikacja w sposób chronologiczny, z dużym nakładem pracy i po przeprowadzonej wnikliwie i sumiennie kwerendzie naukowej, przybliża wkład kanonistyki polskiej w możliwie pełnym zakresie w sprawy beatyfikacyjne i kanonizacyjne, jak też ukazuje nie tylko dorobek

naukowy poszczególnych kanonistów, ale również wysiłek i starania Kościoła w Polsce, zwłaszcza po II wojnie światowej, o prowadzenie polskich spraw beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych.

Na omawianą publikację składają się: *Spis treści* (s. 5), *Wykaz skrótów* (s. 7–8), *Wprowadzenie* autorstwa ks. prof. Henryka Misztala (s. 9–13), trzy kolejno ponumerowane i zatytułowane *Rozdziały* (s. 15–146), *Zakończenie* (s. 147–150) oraz obszerny *Wykaz źródeł i literatury* (s. 151–184).

We *Wprowadzeniu* ks. prof. Misztal zauważa wyjątkowość, ważność i oryginalność tego opracowania oraz to, iż praca ta wpisuje się w poczet opracowań naukowych, analogicznych do opublikowanej przed laty, przez znakomitego uczonego i znawcę procedury kanonizacyjnej o. prof. Joachima Bara, *Polskiej bibliografii prawa kanonicznego* (s. 13).

Rozdział pierwszy został zatytułowany *Od chrztu Polski do kodyfikacji Jana Pawła II* (s. 15–72). Przedstawia on w zarysie wkład polskich kanonistów do nauki prawa kanonizacyjnego w tym ciekawym i burzliwym okresie dziejów Polski. Autorka przybliży najpierw polskie beatyfikacje i kanonizacje dokonane w tym czasie, ukazuje stosowane metody i sposoby dojścia do beatyfikacji polskich kandydatów na ołtarze, zwracając uwagę na dużą rolę potwierdzenia niepamiętnego kultu Bożego tych sług Bożych. Zauważa, iż w większości spraw beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych tego okresu zadowalano się zwykłym *confirmatio cultus*, nie prowadząc tychże spraw do kanonizacji drogą formalną. Te czynniki – zdaniem Autorki – wpłynęły na uboższą liczbę świętych i błogosławionych w porównaniu z takimi krajami, jak Włochy czy Hiszpania. Niemniej jednak polskie sprawy beatyfikacyjne i kanonizacyjne oraz stosowana w nich procedura były znane w całym ówczesnym cywilizowanym świecie chrześcijańskim, dzięki dość powszechnemu posługiwaniu się w piśmiennictwie językiem łaciński. Niektóre zaś sprawy polskie – zauważa Siostra Więcek – jak np. sprawa biskupa Stanisława czy Jozafata Kuncewicza, stały się pod wieloma względami precedensowe w rozwoju instytucji prawnych spraw kanonizacyjnych i trafiły do klasycznych dzieł typu Benedykt XIV *De Servorum Dei beatificatione et Beatorum canonizatione* (zob. s. 148). W rozdziale tym Autorka omawia również wkład polskiej hagiografii do nauki prawa kanonizacyjnego w świecie, gdzie dzięki językowi łacińskiemu rzetelnie sporządzone żywoty osób, które zmarły w opinii świętości, często stawały się w procesach kanonizacyjnych doskonałym źródłem informacji dotyczących ich życia, heroicznego, cnót czy męczeństwa oraz przyczyniały się do rozwoju ich kultu wśród wiernych. Nadto omawia literaturę kanonistyczną (komentarze, opracowania monograficzne, artykuły i inne przyczynki) dotyczącą poszczególnych kodyfikacji prawa kanonizacyjnego, a głównie odnoszącą się do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r. Przybliży czytelnikowi dzieła F. Bączkiewicza, J. Zubki, M. Machejka, W. Padacza, J. R. Bara, a także wydaną w 1981 r. pracę

ks. prof. H. Misztala „*Causa historicae*” w postępowaniu beatyfikacyjnym i kanonizacyjnym, która stała się właściwie jedyną monografią spraw historycznych w literaturze światowej.

Polska kanonistyka po kodyfikacji z 1983 roku to tytuł drugiego rozdziału (s. 73–114). Autorka najpierw omawia polskie beatyfikacje i kanonizacje. Zauważa, iż w czasach poprzedzających pontyfikat Jana Pawła II papież kanonizowali 4 i beatyfikowali 63 Polek i Polaków. W ciągu zaś swego posługiwania na stolicy Piotrowej Jan Paweł II ogłosił świętymi 9 osób spośród swoich rodaków (Maksymiliana Kolbe – 10 X 1982 r., Alberta Chmielowskiego – 12 XI 1989 r., Rafała Kalinowskiego – 17 XI 1991, Jadwigę, królową Polski – 8 VI 1997 r., Jana z Dukli – 10 VI 1997 r., Kingę – 16 VI 1999 r., Faustynę Kowalską – 30 IV 2000 r., Józefa Sebastiana Pelczara – 18 V 2003 oraz Urszulę Ledóchowską – 18 V 2003 r.), a 155 beatyfikował. Wśród Polaków kanonizowanych przez Jana Pawła II trzech było beatyfikowanych przez jego poprzedników, sześciu zaś beatyfikował on osobiście. Jeżeli chodzi o Polaków beatyfikowanych przez Jana Pawła II, to Autorka szczegółowo przybliży osoby beatyfikowane, jak też zwraca uwagę, iż są wśród nich przedstawiciele różnych stanów (osoby świeckie, biskupi, kapłani). Omawia także osoby beatyfikowane i kanonizowane przez papieża Benedykta XVI, których przez trzy lata jego pontyfikatu było 563 (36 wyznawców i 527 męczenników, 14 osób kanonizowanych, a 549 beatyfikowanych). Wśród nich są Polacy: kanonizowani – ks. Zygmunt Gorazdowski (23 X 2005 r.), arcybiskup Józef Bilczewski (23 X 2005 r.) i Szymon z Lipnicy (3 VI 2007 r.) oraz beatyfikowani – Jan Papczyński (16 IX 2007 r. w Licheniu), s. Celina z Chudzińskich Borzęcka (27 X 2007 r.), s. Maria Luiza Merkert (30 IX 2007 r. w Nysie), s. Marta Maria Wiecka (24 V 2008 r. we Lwowie), ks. Michał Sopoćko (28 IX 2008 r. w Białymstoku). Omówione w tej części opracowania polskie beatyfikacje i kanonizacje były, zdaniem Autorki, inspiracją do licznych publikacji polskich kanonistów zajmujących się prawem kanonizacyjnym, które zostały przedstawione i omówione według schematu przyjętego w rozdziale pierwszym. I tak, najpierw Autorka przybliży i analizuje polskie komentarze do ustawodawstwa kanonizacyjnego Jana Pawła II. Są one – według siostry Więcek – nie tylko interpretacją obowiązujących norm prawnych, ale wychodzą daleko poza te unormowania, gdyż ukazują zarówno kontekst historyczny, jak i instytucje prawa materialnego. Zdaniem Autorki, w zestawieniu z publikacjami, które ukazały się za granicą, komentarze polskich kanonistów charakteryzują się nowatorstwem metody, szerszym zasięgiem omawianych zagadnień i dlatego stanowią duży wkład nie tylko w naukę prawa kanonicznego w Polsce, ale również w świecie (s. 149). Autorka omawia również opracowania monograficzne wybranych tematów prawa kanonizacyjnego oraz artykuły i inne przyczynki, które ze względu na polską specyfikę, stanowią wkład do rodzimej i światowej nauki prawa kanonizacyjnego.

W rozdziale trzecim zostały omówione *instytucje wspierające prowadzenie spraw polskich* (s. 115–146). Autorka stwierdza, że przez wiele wieków na skutek długiego okresu niewoli, czasu wojennej zawieruchy oraz trudności technicznych i finansowych, zaangażowanie Kościoła w Polsce w sprawy beatyfikacyjne i kanonizacyjne było stosunkowo słabe. Dopiero po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, a szczególnie po II wojnie światowej, znacznie wzrosło zainteresowanie polskimi kandydatami do chwały ołtarzy. Duże zasługi w tej dziedzinie należy przypisać – zdaniem s. Więcek – prymasowi Stefanowi kardynałowi Wyszyńskiemu, który nie tylko dbał o sprawny przebieg już prowadzonych procesów beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych, ale mając na uwadze zwiększenie liczby spraw, inspirował prowadzenie specjalistycznych badań naukowych na Wydziale Prawa Kanonicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego z zakresu prawa kanonizacyjnego. Stworzył również w Rzymie Postulatorski Ośrodek Studiów i urząd Generalnego Postulatora Polski, powołując na to stanowisko o. Michała Machejka, oraz jego odpowiednik w kraju – Ośrodek Wicepostulatorski przy sekretariacie Prymasa Polski. Autorka po kolei, wnikliwie i szczegółowo, omawia te instytucje, przybliżając tym samym czytelnikowi ich ważne zadania i cele, jakie realizowały w prowadzeniu polskich spraw beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych. Wybór kardynała Karola Wojtyły na papieża – zauważa Autorka – zainspirował zarówno ośrodki postulatorskie, jak i kanonistów do wzmocnienia działań na rzecz polskich spraw beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych, a tym samym nauki prawa kanonizacyjnego.

Omawiana publikacja została opracowana w sposób merytorycznie poprawny, godny zauważenia. Oto w sposób chronologiczny, z wielkim nakładem pracy, po przeprowadzeniu sumiennej i wnikliwej kwerendy, Autorka ukazała wkład kanonistyki polskiej do nauki prawa kanonizacyjnego. Wartościową zaletą opracowania jest przybliżenie nie tylko polskich spraw beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych przez dziesięć wieków istnienia i działania Kościoła w Polsce oraz polskich beatyfikacji i kanonizacji za pontyfikatu Jana Pawła II, a także ukazanie dorobku naukowego poszczególnych kanonistów, ale także wysiłku Kościoła w Polsce, zwłaszcza po II wojnie światowej, poprzez przybliżenie działalności instytucji wspierających prowadzenie polskich spraw beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych. Tym samym recenzowana publikacja prezentuje treści bardzo ważne dla przybliżenia i ukazania wkładu polskiej kanonistyki w rozwój prawa kanonizacyjnego. Treści te, mające charakter naukowy, oparty na bogatych źródłach i szerokiej literaturze przedmiotu, sprawiają, że praca stanowi dobre i bogate źródło dla studiów nad polską kanonistyką w zakresie prawa kanonizacyjnego, a także daje możliwość poznania prowadzonych spraw i beatyfikacji oraz kanonizacji Polek i Polaków. Jednocześnie upowszechnia znajomość unormowań prawnych w zakresie prawa kanonizacyjnego oraz procedurę prowadzenia procesów beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych w Kościele

polskim, instytucje wspierające prowadzenie polskich spraw beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych, a także efekty podejmowanych działań i wysiłków. Jest adresowana do szerokiego kręgu czytelników, przede wszystkim do osób bezpośrednio zainteresowanych prawem kanonizacyjnym, jak też do studentów teologii i prawa kanonicznego.

Ks. Janusz Gręźlikowski

Grażyna Potępa, *Cnoty teologalne w pismach Tomasza Mertona*, Mała Poligrafia Redemptorystów w Tuchowie, Katowice 2008, ss. 302.

Recenzowana publikacja jest poprawioną wersją pracy doktorskiej obronionej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego, pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Alojzego Drożdża.

Biorąc pod uwagę egzystencjalny wymiar człowieka w jego dynamizmie rozwojowym, cnoty trzeba traktować jako „drogowskazy” życia godnego, uczciwego, rzetelnego i prawego. Dla rozwoju życia duchowego szczególne znaczenie mają cnoty teologalne: wiara, nadzieja i miłość. Stąd na temat cnót teologalnych istnieje bogata literatura. Mimo to, wydaje się, że jest kilka racji pokazujących potrzebę podjęcia tego tematu: 1) bogata i ciekawa twórczość Tomasza Mertona jest u nas słabo znana, 2) Tomasz Merton sam zmagał się z problemami życia duchowego i jego przemyślenia na temat cnót teologalnych mają nie tylko oryginalny poziom intelektualny, ale są pewnym świadectwem życiowym, 3) jako jeden z nielicznych myślicieli katolickiego Zachodu głęboko wnikał w mistyczne doświadczenia Wschodu i zwracał uwagę na ich wartość dla duchowości chrześcijańskiej. Nie wnikając dalej, już te trzy racje pokazują, że dobrze się stało, iż niniejsza praca ukazała się drukiem.

Plan publikacji jest zgodny z tytułem: w pierwszym rozdziale Autorka omawia wiarę jako dar Boży i ludzką odpowiedź, w drugim nadzieję jako dar Boży i ludzkie wyzwanie, a w trzecim miłość ludzką i chrześcijańską.

W rozdziale pierwszym szczegółowej analizie została poddana cnota wiary. Na uwagę zasługuje sposób omawiania wiary w ujęciu Mertona. Analizując myśl Trapisty z Gethsemani, Autorka pokazuje wiarę w przestrzeni osobowych relacji człowieka z Bogiem. Potwierdzenie tego znajdujemy w takich refleksjach, jak: „Wiara należy do dziedziny osobowej «decyzji życia», wobec której człowiek nie może przejść obojętnie, właśnie dlatego, że jest człowiekiem” (s. 65). Dzięki wierze człowiek podlegający czasowi i dostrzegający swą ograniczoność może docelowo spostrzegać siebie w kategoriach wieczności. „Dla Mertona to jedna z najważniejszych linii poszukiwań egzystencjalnych. Przykładem mogą być słowa: «Dopiero kiedy pojmiemy dogłębnie śmierć w jej ontologicznym